

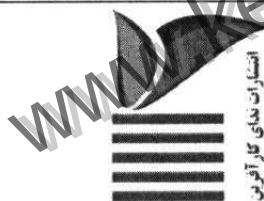
تدیس مشارکت و درگیری تحصیل دانش آموزان

www.ketab.ir

نویسندگان:

دکتر خلیل شیروانی - عرفان شعبانی - عباس کوهکن

سرشناسه	:	شیروانی، خلیل، ۱۳۳۹ -
عنوان و نام پدیدآور	:	تدریس مشارکتی و درگیری تحصیلی دانش آموزان / نویسندگان: خلیل شیروانی، عرفان شعبانی، عباس کوه کن.
مشخصات نشر	:	تهران: ندای کارآفرین، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	:	۱۰۴ ص:؛ ۱۴/۵×۲۱ س.م.
شابک	:	978-600-482-926-7
وضعیت فهرست نویسی	:	فیبا
یادداشت	:	کتابنامه: ص. [۹۷] - ۱۰۴.
موضوع	:	کار گروهی در آموزش و پرورش Group work in education
موضوع	:	تدریس اثربخش Effective teaching
موضوع	:	تدریس Teaching
شناسه افزوده	:	شعبانی، عرفان، ۱۳۷۲ -
شناسه افزوده	:	کوه کن، عباس، ۱۳۷۲ -
رده بندی کنگره	:	۱۰۳۲LB
رده بندی دیویی	:	۳۹۵/۳۷۱
شماره کتابشناسی ملی	:	۸۵۰۹۳۷۷
اطلاعات رکورد کتابشناسی	:	فیبا

تهران، خیابان انقلاب، خیابان فخررازی، نبش کوچه انوری، پلاک ۲۹

تلفن: ۰۲۷۲۲۰۶۶۴ - www.NedayeKarafarin.ir

تدریس مشارکتی و درگیری تحصیلی دانش آموزان

خلیل شیروانی - عرفان شعبانی - عباس کوه کن

صفحه آرای و طراحی جلد: گروه گرافیک ندای کارآفرین

نوبت چاپ: اول، ۱۴۰۰ - شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۷-۹۲۶-۴۸۲-۶۰۰-۹۷۸- قیمت: ۳۳۰۰۰ تومان

حق چاپ محفوظ است.

فهرست مطالب

مقدمه

۷

۱۳ فصل اول: درگیری تحصیلی

۱۳ مفهوم شناسی درگیری تحصیلی

۱۵ ابعاد درگیری تحصیلی

۱۵ درگیری شناختی

۱۵ درگیری عاطفی

۱۷ درگیری رفتاری

۱۹ درگیری عاملی

۲۰ مدل درگیری تحصیلی و ابعاد آن

۲۰ عوامل مؤثر بر درگیری تحصیلی

۲۱ عوامل خانوادگی

۲۴ عوامل مدرسه‌ای

۲۷ مدل‌های درگیری تحصیلی

۲۷ مدل تینتو ۱۹۷۵

۲۸ مدل فین ۱۹۹۸

۲۸ مدل نیسترنند و گاموران ۱۹۹۱

۲۸ مدل فردریکس بلومنفیلد و پاریس ۲۰۰۴

۲۹ مدل گلان ویل و ویلدهاجن ۲۰۰۷

- ۲۹ _____ مدل آپلتون، کریستنسون و فارلانگ، ۲۰۰۸
- ۲۹ _____ مدل وانگ و هلوکامب ۲۰۱۰
- ۳۰ _____ درگیری تحصیلی از منظر نتایج مطالعات پژوهشگران
- ۳۷ _____ فصل دوم: روش تدریس مشارکتی
- ۳۷ _____ ماهیت یادگیری
- ۳۸ _____ عوامل و شرایط مؤثر در یادگیری
- ۴۳ _____ فرصت‌ها و تجارب یادگیری
- ۴۶ _____ اصول کلی انتخاب فرصت‌ها و فعالیت‌های یادگیری
- ۴۹ _____ انگیزش پیشرفت تحصیلی
- ۵۱ _____ نقش انگیزش در یادگیری
- ۵۲ _____ نظریه‌های انگیزش در یادگیری
- ۵۵ _____ مفهوم شناسی آموزش
- ۵۷ _____ مفهوم تدریس
- ۵۷ _____ روش تدریس
- ۵۸ _____ طبقه‌بندی روش‌های تدریس
- ۵۸ _____ روش‌های تدریس
- ۵۸ _____ فنون تدریس
- ۵۸ _____ روش تدریس سخنرانی
- ۶۰ _____ تدریس و یادگیری مشارکتی
- ۶۱ _____ تعاریف و تاریخچه تدریس مشارکتی
- ۶۲ _____ مشخصه‌های یادگیری مشارکتی
- ۶۵ _____ دیدگاه‌های عمده در یادگیری مشارکتی
- ۶۵ _____ دیدگاه انگیزشی
- ۶۷ _____ دیدگاه انسجام اجتماعی روش یادگیری مشارکتی
- ۶۷ _____ دیدگاه شناختی روش یادگیری مشارکتی

پیشرفت علوم تربیتی، فعالیت‌های یاددهی- یادگیری را از حالت سنتی و منفعل به یادگیری فعال و مشارکتی^۱ تغییر داده است. یادگیری مشارکتی رویکردی است که با کمک مشارکت و فعالیت دانش‌آموزان و راهنمایی معلم به وجود آمده است. الگوی تدریس به شیوه مشارکتی مهم‌ترین الگو از میان ساختارهای آموزش گروهی است. نتایج تحقیقات نشان می‌دهد دانش‌آموزانی که در کلاس‌هایی با شیوه مشارکتی در گروه‌های دو نفری یا چند نفری کار می‌کنند، به یکدیگر آموزش می‌دهند و از یادداشت‌های مشترک برخوردار می‌شوند، نسبت به دانش‌آموزانی که با روش بررسی فردی و معمول در طرح بازخوانی آموزش می‌بینند، از تبحر بیشتری بر مطالب درس برخوردارند. این الگو همچنین، مسئولیت مشترک، تعامل و احساسات مثبت‌تر نسبت به تکالیف و افراد دیگر ایجاد می‌کند، روابط بهتر میان گروهی به وجود می‌آورد و منجر به تصویر بهتری از خویشتن برای دانش‌آموزانی با پیشینه پیشرفت تحصیلی ضعیف می‌شود. به طور کلی نتایج، فرضیه‌هایی را تأیید می‌کند در آن‌ها از روش‌های یادگیری مشارکتی استفاده شده است (بهرنگی، ۱۳۸۶).

دانش‌آموزان باید نقش فعالی در یادگیری داشته باشند، به چالش کشیده شوند تا عمیق‌تر فکر کنند و بین مفاهیم درسی پیوند ایجاد کنند و از جمله مفاهیمی که در سال‌های اخیر توسط پژوهشگران مختلف به کار برده شده است، مفهوم

"درگیری تحصیلی"^۱ است. پژوهش‌ها نشان داده است که اگر بتوان دانش‌آموزان را هر چه بیشتر درگیر مسائل تحصیلی و تکالیف یادگیری کرد، بیشتر می‌توان به موفقیت تحصیلی آنان امیدوار بود. درگیری تحصیلی سازهای است که برای اولین بار جهت درک و تبیین افت و شکست تحصیلی مطرح گردید و به عنوان پایه و اساسی برای تلاش‌های اصلاح‌گرایانه در حوزه تعلیم و تربیت مدنظر قرار گرفت. درگیری تحصیلی، سازهای چند بعدی و متشکل از ابعاد، رفتاری، شناختی و عاطفی است. این ابعاد فرایندهای مجزا از یکدیگر نیستند و بین آن‌ها روابط درونی و پویا برقرار است (فردریکس، بلومنفیلد و پاریس^۲، ۲۰۰۴).

با توجه به اینکه اصلی‌ترین هدف هر نظام آموزشی بهبود و اثربخشی یادگیری می‌باشد لذا اهمیت استفاده از روش‌های تدریس مشارکتی و فعال در آموزش بسیار زیاد است و از سوی این روش‌ها توانسته‌اند انگیزه و ارتباط قوی بین دانش‌آموز و یادگیری، آموزش و مدرسه ایجاد کنند و بر درگیری تحصیلی نیز مؤثر باشد.

بهبود و افزایش کیفیت آموزش و وضعیت تحصیلی دانش‌آموزان از هدف‌های هر سازمان آموزشی است و این نظام آموزشی مانند هر نظام دیگری ممکن است درگیر مشکلاتی شود که آن را از برنامه‌ها و هدف‌های اصلی دور کند؛ و شاید هم اساس و ماهیت آن را تهدید کند. حال این سؤال پیش می‌آید چرا بعضی از دانش‌آموزان مشتاقانه به فعالیت مدرسه روی می‌آورند و در انجام فعالیت‌های مدرسه از خود تلاش و پشتکار زیادی نشان می‌دهند و بعضی دیگر از فعالیت تحصیلی خودداری می‌کنند و با بی‌علاقگی آن‌ها را انجام می‌دهند؟ چرا برخی از دانش‌آموزان از یادگیری در مدرسه و خارج از مدرسه لذت می‌برند و از پیشرفتشان خوشحال هستند و برخی دیگر نسبت به یادگیری در مدرسه این احساس را ندارند؟ از طرفی می‌دانیم هر چه جوامع پیشرفته‌تر می‌شوند، تخصص علمی و در نتیجه پیشرفت علمی اهمیت زیادی پیدا می‌کند و نهادهای آموزشی

1- Academic Engagement

2- Fredricks&Blumenfeld&Paris

در پی عواملی می‌روند که در پیشبرد این مسیر اثرگذارند و در حقیقت پیشرفت و موفقیت تحصیلی نسل جدید را ضمانت می‌کنند. این عوامل بسیار زیاد و متنوع هستند، ولی یکی از آن‌ها که اخیراً در این رابطه توجه پژوهشگران را به خود جلب نموده، متغیر درگیری تحصیلی است (ایول، ۱۳۹۵). درگیری تحصیلی به‌عنوان یک متغیر به حوزه مطالعات تعلیم و تربیت اضافه شد که تأثیر زیاد بر عملکرد پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان و افت و یا ترک تحصیلی آنان دارد. افت و یا ترک تحصیل یکی از مشکلات اصلی نظام‌های آموزشی در جهان امروز می‌باشد و پیامد آن افزایش شمار افرادی است که از مشارکت سازنده و مؤثر در زندگی اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی خود محروم می‌شوند و روز به روز از نظام آموزشی غربال می‌شوند و از جامعه به حاشیه می‌گریزند (کرد افشاری، ۱۳۹۱). میزان پیشرفت و افت تحصیلی یکی از ملاک‌های کارایی نظام آموزشی است، کشف و مطالعه متغیرهای تأثیرگذار بر عملکرد تحصیلی، به شناخت بهتر و پیش‌بینی متغیرهای مؤثر در مدرسه می‌انجامد؛ بنابراین بررسی متغیرهایی که با پیشرفت تحصیلی در دروس مختلف رابطه دارد، یکی از موضوعات اساسی پژوهش در نظام آموزش و پرورش است. متخصصان تعلیم و تربیت و سیاست‌گذاران به‌طور فزاینده‌ای بر درگیری تحصیلی دانش‌آموزان به‌عنوان کلیدی برای حل مشکلات پیشرفت تحصیلی پایین، سطوح بالای خستگی، کناره‌گیری و افت بالای تحصیلی تمرکز داشته‌اند (فردریکس و همکاران، ۲۰۰۴).

نتایج پژوهش‌ها از رابطه مثبت درگیری تحصیلی از جمله تلاش، راهبردهای عمیق و فراشناختی با دستاوردهای تحصیلی دارند و دانش‌آموزانی که در سطوح بالای درگیری تحصیلی هستند به دنبال یادگیری هستند و بیشترین بهره را از یادگیری می‌برند (قدم پور، میرزایی و سبزیان، ۱۳۹۳). بر اساس پژوهش‌ها یادگیری بدون درگیری در فعالیت‌های آموزشی رخ نمی‌دهد و این مطلب اهمیت درگیری تحصیلی را در محیط‌های آموزشی بیان می‌دارد. از طرفی نقطه

مقابل درگیری تحصیلی، عدم درگیری^۱ یا بی تفاوتی است که بر تلاش نکردن و نداشتن مداومت اشاره دارد و به صورت عدم تلاش و رها کردن تکلیف بروز می نماید. عدم درگیری تحصیلی باعث می شود که دانش آموزان سرمایه گذاری لازم و کافی برای تکالیف درسی خود انجام ندهند و هیجانات منفی از قبیل خستگی، غمگینی و احساس کسالت را تجربه نمایند. بدین ترتیب می توان گفت هنگامی که دانش آموزان فعالانه از طریق افکار، احساسات و اعمال خود در امور مدرسه درگیر می شوند، این امر موفقیت آن ها را افزایش داده و از ترک تحصیل آنان جلوگیری می کند. درگیری تحصیلی دارای هر دو عنصر انگیزش و یادگیری فعال است و با متغیرهای مختلف از جمله اهداف پیشرفت و خود کارآمدی دانش آموزان رابطه دارد (اسکینر، کیندرمن و فیورر^۲، ۲۰۰۹).

اگر بتوانیم دانش آموزان را درگیر فعالیت های درسی و یادگیری کنیم موفقیت و پیشرفت تحصیلی را همواره خواهیم داشت (رجلی و کریستنسن^۳، ۲۰۰۶) و عدم مشارکت دانش آموزان در فعالیت های کلاسی منجر به پیامد تحصیلی ناموفق می شود که در ادامه باعث اختلال در هویت تحصیلی می شود. در واقع درگیری تحصیلی نوعی سرمایه گذاری و تلاش خاص برای یادگیری و ایجاد یادگیری و افزایش مهارت ها می تواند باشد. درگیری تحصیلی را دربرگیرنده ابعاد رفتاری، عاطفی و شناختی دانسته اند (فردریکس و همکاران^۴ ۲۰۰۴). ریو و تسنگ^۴ (۲۰۱۱) در تحقیقی جامع درگیری عاملیت را نیز به ابعاد فوق اضافه کردند.

عدم وجود علاقه و انگیزه در دانش آموزان از مشکلاتی است که آموزش و پرورش با آن مواجه هست. شاید بتوان اظهار نمود که افت سطح علمی، روش ها و برنامه های آموزشی، بی انگیزی و بی میلی که تعلیم و تربیت را تحت الشعاع خود قرار داده است، از پیامدهای این مشکل باشد. وجود این بی انگیزی و

1- Disengagement

2- Skinner, kinderman & Furer

3- Christensen & Reshly

4- Reeve & Tseng

کاهش علاقه در واقع نمایانگر یک خلأ می‌باشد که با بررسی اثرات درگیری و ایجاد آن رفع خواهد شد؛ بنابراین ضروری است با تغییراتی در نظام آموزشی، بهبود یادگیری را ایجاد کرد و مشکلات ناشی از عدم پیشرفت و انفعال دانش‌آموزان را به وسیله ایجاد درگیری در تکالیف و فعالیت‌های یادگیری و فرایند تدریس برطرف کرد.

هدف اصلی هر نظام آموزشی ایجاد یادگیری مطلوب در دانش‌آموزان است. این هدف با تدریس اتفاق می‌افتد (سیف، ۱۳۸۵). نظام‌های آموزشی و معلمان بیش از آنکه عمل کنند، حرف می‌زنند و با روش‌های خشک قالبی، دیکته کردن محتوای کتاب‌های درسی و برنامه‌های فشرده قدرت اندیشیدن را از دانش‌آموزان می‌گیرند و منفعل در مدرسه هستند (بهرنگی و آقایی، ۱۳۸۳). سطح پایین بازدهی روش‌های تدریس و افزایش دانش بشری و پیشرفت‌های علمی به دست آمده در اثر تکنولوژی باعث شد متخصصان تعلیم و تربیت در جستجوی راه حلی برآمدند که بازبینی و تغییراتی اساسی در روش‌های تدریس سنتی به وجود آورند تا عملکردهای نظام آموزشی را بهبود بخشند (مومنی و کرمی، ۱۳۸۶). در روش سنتی معلم فقط ارائه‌دهنده است و دانش‌آموز نقش پذیرنده غیرفعال را دارد. این روش بر خواسته از نگاه تک بعدی به فرایند آموزش و یادگیری می‌باشد که صرفاً انتقال دانش را مدنظر دارد. وقتی در روش آموزش هدف صرفاً انتقال محتوای از پیش تعیین شده باشد فرایند درگیری دانش‌آموز در یادگیری را با مشکل مواجه می‌کند. به عقیده کارشناسان تعلیم و تربیت دانش‌آموزانی که از طریق یادگیری مشارکتی، یاد می‌گیرند نه تنها بهتر یاد می‌گیرند بلکه از فرایند یادگیری لذت بیشتری می‌برند؛ زیرا فعالانه در جریان یادگیری مشارکت فعال دارند و شنونده صرف نیستند و مسئولیت یادگیری خود را بر عهده می‌گیرند (کرامتی، ۱۳۸۲). بنجامین بلوم نیز پس از تحقیقات متعدد در این حیطه به نتیجه رسید که میزان مشارکت فراگیران در کلاس مهم‌ترین شاخص اثربخشی در آموزش است (سیف، ۱۳۹۱). برنامه درسی به طور کلی دربردارنده

چهار عنصر: هدف، محتوا، راهبردهای تدریس و ارزشیابی است. بررسی‌ها نشان می‌دهد از میان این عناصر، روش‌های تدریس و یادگیری مؤثرترین و با نفوذترین عنصر می‌باشد (جو، ۲۰۰۹). نظریه‌های پیشرفته و مدرن یادگیری مشارکتی بیان می‌دارد که یادگیری وقتی اثربخش خواهد بود که دانش‌آموز نقش اصلی را داشته باشد و معلم راهنما و جهت دهنده باشد (درویشی، ۱۳۹۴). آن نوع یادگیری تسهیل می‌شود که خود انگیزه باشد و دانش‌آموز در فرایند یادگیری مشارکت مسئولانه داشته باشد (پارسا، ۱۳۸۷). نتایج تحقیقات و نظریه‌های جدید پیشرفته در حوزه تدریس و یادگیری تأکید بر مشارکت دانش‌آموزان در حین تدریس و فعال بودن آن‌ها دارد. در این صورت، درگیری در همه ابعاد شناختی، عاطفی و روانی - حرکتی می‌تواند به وسیله مشارکت اتفاق بیفتد (کیوانفر، ۱۳۸۳). بر اساس نظریه‌ی نظام‌های بوم‌شناختی، منشأ هر تحولی، تعامل‌های متقابل و پیچیده و پیش‌رونده میان ارگانیزم زیست - روان‌شناختی فعال و در حال تحول (مانند یادگیرنده) و افراد و اشیا (مانند معلمان، همکلاسی و تکالیف و فعالیت‌ها)، در محیط‌های مجاور (حده نظام تحصیلی، مدرسه) است. این تعاملات نیروی تحول فرد در محیط‌های یادگیری است به این معنی که فقط از طریق درگیری در این فعالیت‌ها و تعامل‌ها است که فرد تحول می‌یابد (بردبار و یوسفی، ۱۳۹۵).

درویشی (۱۳۹۴) بیان می‌دارد اثرات یادگیری مشارکتی عبارت‌اند از:

- ۱- درگیری با موضوعات و فعالیت‌های آموزشی ۲- علاقه به مدرسه ۳- بهبود مهارت اجتماعی و کلامی و ارتباطی ۴- تغییر نگرش یادگیری ۵- افزایش پیشرفت تحصیلی ۶- افزایش انگیزه ۷- احساس مسئولیت.

بنابراین اصلاح الگوهای تدریس در جهت ایجاد عوامل مؤثر در یادگیری مانند درگیری تحصیلی در کنار هم بهبود عملکرد یادگیری و موفقیت نظام آموزشی و دانش‌آموزان را در پی خواهد داشت.